

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljave je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja 10.— K
pol leta 5.—
četrt leta 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 16 h
dvakrat . . . 14
trikrat . . . 12
za nadaljna uvvrčenja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega
Tovariša“ izide dne 10. avgusta 1917.

VABILO

na

SEJO UPRAVNEGA ODBORA

Zaveze avstrijskega jugosl. učiteljstva,

ki se vrši

v ponedeljek, dne 3. sept. 1917,

v uradnem prostoru Hranilnice in posojilnice Učiteljskega konvikta v Ljubljani, Učiteljska tiskarna, Frančiškanska ulica 6/I.

VZPORED:

1. Nagovor predsednikov.
2. Poročila funkcionarjev.
3. Naš položaj.
4. Predlogi društvenikov.

Seja se začne ob 10. dopoldan. Debatna o poročilih in predlogih ter sklepanje o njih se vrši popoldan od 3. naprej.

Vodstvo Zaveze želi, da se te seje udeležijo s posvetovalno pravico tudi člani Zaveze, ki niso v upravnem odboru, da bodo na ta način na seji zastopana po možnosti vsa Zavezina društva.

Vodstvo Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva,
v Ljubljani, dne 23. julija 1917.

Predsednik:

L. Jelenc.

Tajnik:

Vil. Rus.

Perspektive bodočnosti.

Alternativa: Individualizem ali socializem — nasilje ali avtonomija?

Veliki preobrati, ki so na obzorju, postavljajo tudi nas pred novo stališče in provzročajo potrebno revizijo in razširjenje naših programov v samem temelju naših načel, stopajo pred nas sigurno, kakor tudi mogočno pod vplivom svetov-

nega preobrata idej in temeljev družbe, ki jih podira in postavlja nove — svetovna vojna.

To, kar je dosedaj vidno z vso gotovostjo, a brez nasilnega hrupa prodiralo in se razvijalo med maso človeštva — socialna in nacionalna ideja — stopa sedaj z vso svojo elementarno silo na dan pred nas in zahteva brezpogojne klonitve velikim idejam. Prelita kri hoče zadoščenja, in socialna in nacionalna pravičnost sta edina temelja, ki nam jo zagotovita! Vse to bi nam mogel prinesiti tudi miren, a dolgoleten razvoj — ali pa tudi ne; hitreje bi nam mogla prinesiti to revolucija, a prinaša nam pot, po kateri smo najmanj mislili, da pride — vojna. Kot učitelji smemo in moremo biti le v skrajnosti pristaši revolucije in še manj vojne!

Slovensko učiteljstvo mirno gleda na prodirajoče nove zmagovalne ideje in jih pozdravlja kot zaželjene znake nove dobe! Novi preokreti družbe se bolj krijejo z našim stremljenjem, kakor so se krili dosedaj z našimi potmi, po katerih je bilo bolj prisiljeno, kakor prepričano hoditi učiteljstvo. Mesto učiteljskega že davno ni bilo več med načeli, za katerih praporom je hodilo; njega notranje prepričanje se že davno ni ne v mislih in ne v delu skladalo s temi načeli; po svojem poklicu že so stremljenja druga, pota in delo je paralelno s proletariatom in tudi smoter je isti. Mesto učiteljstvu je bilo davno že med proletariatom!

Njegov smoter je šola, odgovarjajoča socialnemu razvijanju človeštva, in potem nje preustroj družbe v socialistiškem duhu na podlagi modernih nazorov vede; njegov boj je odgovarjajoče zadostno gmočno stanje, ki mu naj ga da nova družba. To, kar mu ni mogla dati in mu ni pripoznala na dosedanjih temeljih zasnovana ta in druga družba, mu naj pripozna nova družba na podlagi načela socialne pravičnosti in eksistenčnega prava, odgovarjajočega važnosti socialnega dela in socialni stopnji učiteljstva. — Duševno delo in telesno delo se združujeta v pojmu — proletariata, v kateri pojmi sodi že po svoji naravi tudi učiteljstvo; evoliucijski preobrat družbe potom šole, ki vodi do revolucije nazorov in revolucijski preobrat družbe potom bojov za obstanek proti izkoriščajočemu kapitalizmu so le različna pota k istim smotrom.

Individualizem se mora umakniti socializmu: plod prvega — liberalna načela — ki so vladala v preteklosti, so bila le prehodna doba v vzgoji človeštva, ki se morajo umakniti zmagujočim načelom socializma; aristokracija mora priznati vodilno silo premoči — demokratizmu. Kdor noče — pade!

Načelo razvoja nam je potrdila tudi sedanja vojna: nič ni stalnega, vse se razvija in je dobro le toliko časa, dokler se ne preživi, potem je novo dobro toliko časa, da v razvoju ne propade.

Zmaguje pa danes tudi z vso silo ideja demokratizma. Demokratizem je rodil boj proti nadvladi, izkoriščanju in zatiranju; zato mora odpasti tudi nadvlada narodov in postaviti namesto nje avtonomijo. Če je boj za nadvlado med narodi le tekmovalje med kapitalisti, je boj za avtonomijo in proti izkoriščanju tudi boj proti kapitalizmu in hkrati boj za obče socialno pravo. Demokratizem postavlja temelje nacionalni avtonomiji, in pravilo pouka v materinščini se ne ukloni več umetno zasnovani premoči in raznarodovanju; demokratizem zahteva odpravo vladajočih slojev in odpravo vladajočih narodov.

Dosedanja družba se mora razbiti, ker je bila krivična tem načelom — ker bodočnost mora biti zasnovana na ravnopravnosti vseh članov družbe in sporazumu narodov.

V smeri teh dveh temeljnih načel imamo v bodoče obrniti pota učiteljstva, če hočemo korakati z duhom časa. Realizacija prve smeri bo imela opraviti z večimi ovirami in predsodki, kakor realizacija druge smeri. Vendar smo prepričani, da bo pod ugodno formulo zagotovljena zmaga obema, in pri tem računamo z dejstvom, da je v bistvu učiteljstvo že prepojeno s socialnimi nazori, kakortudi je dosegla njega nacionalna zavest že popoln razvoj, in čakajo teoretično že razrešene smeri bodočnosti le praktične in dejstvene realizacije.

Eno organizacijsko načelo je pa potreba proglasiti: ohraniti je popolnoma nepolitiški značaj naših strokovnih organizacij in je politično prepričanje in naziranje proglasiti kot zasebno vprašanje posameznika; organizacija zahteva od njega le, da se ne odtuji s kulturnega temelja, na katerem naj bo zasnovano stremljenje šole, in se ne odtuji od načelnih stanovskih zahtev. S tem

je vsakemu posamezniku popolnoma svobodno prepuščena politična smer, ki misli po njej doseči zahteve organizacije.

Druga temeljna ideja zedinjenja narodnega plemena je razvitejša, in je bila pot učiteljstva v tem oziru doslednejša. Zedinjenje našega narodnostnega plemena se je med učiteljstvom že izvršilo, in je ideja neobходимosti kulturne združitve pronikla in dobila tal že v najširši masi jugoslovanskega učiteljstva; potreba je le dejstvene realizacije in obnovitve starih kulturnih stremljenj na jugu.

Zidovi dežel so za nas že padli in jih že dolgo vrsto let na kulturno-šolskem in stanovskem polju ne poznamo, treba le zopet poživiti sorodstvo narodov in pozvati k zedinjenju plemena. Konstatirati pa moramo, da nam je bil državni zid med obema notranjima polovicama veliko bolj nepremostljiv, kakor razdalja med severom in jugom vkljub različnosti in večji diferenci jezikovnega sorodstva. Toda o tem smo prepričani: če nam bodo dani novi pogoji, bo na podlagi njih učiteljstvo prvi faktor novega pokreta in nosilec plemenskega zedinjenja na jugu; naše strokovne organizacije bodo mogočna falanga in temelj naše nove narodne bodočnosti!

Vsa druga vprašanja so le podrejena tem glavnim načelom in bodo rešena v zvezi z njimi sama po sebi. Treba pa sedaj iniciative, da bodo ta vprašanja že stala pred durmi, ko bomo imeli že izdelane predloge in dokončana pogajanja, da pridemo takoj do sklepov in dela; glavni odbori naših društev naj se zavedajo velikega momenta, da se ga izkažemo vrednega in ga ne zamudimo.

Glavni pogoji vsemu, kar nas čaka v bodočnosti, so dani, ker je zgrajena naša centralna organizacija na osnovi narodnosti, naprednosti in demokratizma. I. D.

— Pridobivajte listu novih naročnikov! — Poravnajte staro in obnovite novo naročnino!

LISTEK

VILKO MAZI:

Sedmograška v teoriji in praksi.

Da je to res dvoje temeljno različnih pojmov, nišem še nikoli tako živo občutil, nego topot.

Vračal sem se z dopusta. Toda regiment se je med tem časom preselil, kdove kam? Niti vrug mi ni mogel povedati, kje naj bi bil cilj mojega iskanja! Romal sem od kraja do kraja, kakor izgubljeni sin. Tako sem si nehote ogledal lepo Sedmograško in kar je največ vredno — precej poceni, zakaj vozil sem se zastoj in za elegantne sobe po hotelih sem plačeval le predpisanih 70 vinarjev. Pri jedi in pijači so me seveda skubli „po notah“, pardon — pozabiti nesmem, da je bilo to v zaledju po treh letih vojne! Da torej ne bom delal kakemu sedmograškemu hotelirju krivice, (tega res ne smem zaradi njih postrežljivosti, ki so mi z njo n. pr. kruh in pivo kar usiljevali! rečem raje pošteno, da me tudi želodec ni preveč stal.

Obljubljena dežela Sedmograška! Toliko pomanjkanja in reve sem videl drugod! Tri leta hude vojne so bila tam tako različno zapisana na obrazih, na cestah in poljih, da jih jasneje več ni mogoče začrtati. „Brez krušnih kart nobenega kruha!“ sem čital po lokalih. Pa se je zgodilo, da niti s karto nisem dobil kruha — Ni ga bilo! Na cesarskem Dunaju sem spraševal po pivu ves božji dan. Zvečer šele sem ga mogel dobiti, pa samo eno merico! — Obljubljena dežela Sedmograška, pravim, tam so mi kruh in pivo ponujali, pa kakšen kruh in pivo! —

Pred vojno, ko sem živel v deželi Kranjski z mesečnimi 66+66 in požiral prah po šolskih sobah, se mi ni moglo niti sanjati, da me bo kdaj v življenju pot zanesla k Transilvanskim Alpam. Kako tudi? Misli sem pač za trdno, da mi bodo imena: Szamos, Körös, Maros, Hermannstadt, Kronstadt, Klausenburg, Negoi, Predeal . . . ostala živ dan le gola teorija. Pokojni Šetina, bog mu daj dobro, mi je ta imena še kot črnomaljskemu paglavcu pošteno ubil v glavo.

Nobenega dogodka iz svojih šolskih let se ne domislil bolj živo nego tiste ure, ko sva s Šetinom „oral“ po velikem

rjavo-črnem zemljevidu Avstro-Ogrske monarhije. Jaz sem bil velik paglavec, Šetina pa velik mojster. Čast mu, prav zares! Poznal me je tako dobro, kakor malokdo v življenju. Za tistih „petindvajset“, ki mi jih je pošteno naštel in koje mi je potem doma moj pokojni oče, ko sem se mu pritožil, „naložil dobre obresti“ — sem izvedel kup imen, ki sem jih dan kasneje prav tako gladko izgovoril in poznal, kakor Krštino, Loko, Skadnje, Konjski breg, Majer in druga nepozabna imena črnomaljske okolice, ki me veže nanjo stoinsto nebeškolepih spominov!

Takrat nisem mogel razumeti, zakaj je moj oče pri vsakem zamahu z brezovko tako prepričevalno dejal: „Prav je! Še premalo!“ Jaz sem pač filozofiral: Kaj me briga Sedmograška — Črnomaljca?

Po skoro dvajsetih letih pa sem moral uvideti, da je bila moja filozofija napačna in da sta imela Šetina in moj oče zares „prav“! Ali sta imela slutnjo, da bom po teh krajih, ki sem si jih z brezovko tako dobro zapomnil, da so se mi mnogokrat še celo sanjala vsa ta imena — nekoč iskal svoj regiment? Tako krepko še nikdar ni lomastila brezovka po meni, ko takrat, to vem!

Domislil sem se zdaj, ko se je po tolikih letih brezova teorija premenila v živo prakso, Šetine in očeta v slehernem teh krajih. Zares s hvaležnostjo sem se domislil obeh in z globokim spoštovanjem. Vsaj na razglednicah bi jima bil rad sporočil, da sta imela „prav“. Žal — v Vojni vasi počivata oba v hladni zemlji, oba moja dobrotnika — blag jima spomin!

Vozil sem se zdaj ob Szamosu, Körösu in Marosu. Lepe vode so to, lepi, plodni kraji ob njih bregovih. Ob Marosu n. pr. sem se vozil ves dan, prav do njegovega izvira pri skromni postajici, ki se tudi zove zato Marosfő (izvirek Marosa). Planinski svet z ozadjem skalnatih, zaseženih grebenov gorovja Gyergyó in Csik me je zelo spominjal na Gorenjsko, zlasti na Kamniške planine. — Moj Bog, kako dolgo jih že nisem videl!

Kolozsvár (Klausenburg). Tu sem se moral najprej javiti. Za regiment ni znal nihče, kje da je? Podaljšali so mi samo dopust za nadaljno romanje, ki sem ga mogel nadaljevati šele prih. dan. Imel sem zato dovolj časa, da sem si ogledal mesto, ki je dokaj čedno in živahno. Pogrešal sem le cestne železnice. Zelo mi je ugajal impozantni spomenik kralja Matije

Vojna.

VOJNA IN UČITELJ.

Življenje ti je brez miru,
porablja dom te tam in tu;
vsi roke vijajo, kličejo:
Učitelj, hiti na pomoč!
Stan naš pred vojno bil preziran,
v stremljenju svojem le oviran,
a zdaj ga nihče ne pozablja —
do mozga vsakdo ga izrablja!

Ko ples krvavi se pričel,
sovražnik dom nam je objel:
učitelj srca je vzplamtel,
za domovino jih razvnel!
V junaški borbi tam prednjači,
pogum podžiga, roj junaki,
doma rojakom srca dviga
in ogenj domoljubja vžiga.

Kot bedno dete — šola zdaj;
odprta ranjencem stežaj,
učiteljstvo pa pozno v noč
oskrbi vojni daje moč.
Dobiš li stan na svetu širnem,
ki ob svetovni tej omami,
in v vrvenju besnem, brezobzirnem
tež toliko ima na rami?

Ko stopiš iz učilnice —
nebroj težav te čaka že:
ugodi stranki oni — tej,
nato uradne akte glej!
Ginevamo za domačijo,
vsak domu moč vso v bran polaga —
a v povračilo dar dobijo,
ko ta in oni v grob omaga.

Ne čudi se, saj si trpin
in vajen truda, bolečin;
zavest pa naj ti trud sladi:
opora glavna domu si!
Ko vrnejo se jasni časi,
ples bo peklenski se pomiril:
pa dom hvaležno se oglasi —
ker blagor si v grozoti širil!

Josip Čonč.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Učenke I. razr. c. kr. obrtne šole v Ljubljani, 15 K; Karel Dermastija, vodja slov. trgovske šole v Ljubljani, 20 K; Slovenska trgovska šola v Ljubljani, 70 K; šolsko vodstvo na Raki pri Krškem, 12-25 K; vodstvo osemrazredne dekliške ljudske šole v Lichtenturničnem zavodu v Ljubljani, 578-74 K; vodstvo slovenske mestne ljudske šole na Vrdeci, 16 K; slovenska mestna ljudska šola v Rojanu, 30 K; vodstvo dekliške ljudske šole CMD v ulici Acquedotto v Trstu dohodek zbirke na dan žepnih robcev 209-60 K; učiteljstvo slovenske mestne ljudske šole v Škednju pri Trstu, 29 K; učiteljstvo obeh c. kr. rudniških ljudskih šol v Idriji, 24 K; Martin Brišnik, šolski vodja v p. v Ljubljani, 5 K; prireditev šolske mladine v Semiču, 150 K; čisti preostanek šolske veselice v Ligojnih pri Vrhniku, 100 K; vodstvo mestne ljudske šole na Gropadi-Padričah, 40 K; vodstvo slovenske mestne ljudske šole v Rojanu, 11 K; tovariši in tovarišice učiteljice Ljudmile Sedevčičeve v počastitev spomina Severina Sedevčiča v Trstu, 12 K; skupaj 1322-59 K.

Danes izkazanih . . . 1.322-59 K
V zadnji številki izkazanih 277.262-20 „
Skupaj . . . 278.584-79 K

z glavno, starodavno cerkvijo v ozadju in s prostornim trgovim v ospredju. Pil sem izorno pivo in poslušal veselo cigansko kapelo v hotelu New York. Drugo jutro sem se odpeljal v

Nagy Szeben (Hermannstadt.) Tu so mi povedali, da se bom moral še dolgo voziti, preden pridem na cilj! Seveda jim tega nisem zameril, zlasti, ker so mi dali dovolj časa, da sem mogel obiskati važnejše kotičke v mestu. Nagy Szeben mi mnogo bolj ugaja nego Koložsvár. Je bolj razprostrt in mnogo živahniji. Čul sem na ulici in v lokalih skoro izključno le nemško govornico. Piva in kruha tu kolikor kdo hoče. Obiskal sem opereto „Urschula“ v mestnem gledališču, ki pa je bila pod vsako kritiko! Gledališče pa nabitno polno! Ljudje so hvalili na vse pretege. — V hotelu pri „Rimskem cesarju“ sem nad vse udobno ložiral. —

Ves božji dan sem se vozil potem s silno počasnim vlakom ob vznožju Transilvanskih Alp preko Alute. Srečal sem spetoma mnogo vojnih opustošenj, zlasti mostov. Diven je bil razgled na Fogaraške gore: Roten-Turm Pass, Negoj. Zvečer sem se pričujazil v

Brasso (Kronstadt), ki ima divno lego v vznožju strmih gor. Prav romantično

SREDNJE ŠOLE.

Ivan Šubic, vladni svetnik in ravnatelj c. kr. obrtne šole v Ljubljani, 20 K; skupaj 20 — K.

Doslej izkazanih . . . 66.372-48 K
Danes izkazanih . . . 20 — „
Skupaj . . . 66.392-48 K

DENARNI USPEH SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“ itd. . . . K 278.584-79
III. vojno posojilo 278.848-69
IV. vojno posojilo 2.761.038—
V. vojno posojilo 10.284.707—
VI. vojno posojilo 112.700—
Srednje šole 66.392-48
Končna vsota K 13.782.270-96

Preureditev avstrijske ustave.

To je zadeva, ki stoji v ospredju ne samo avstrijskega parlamenta, marveč tudi vsega našega javnega zanimanja. V parlamentu je prišlo v tej zadevi do ustanovitve pododseka v ustavnem odseku. Ustavni odsek je namreč dne 11. julija sklenil, izvoliti pododsek 15 članov za preureditev ustave. V tem so poleg sedanjega načelnika in zapisnikarja še 4 Nemci, 2 Čehi, 2 Poljaki in po 1 Slovenec, Hrvat, Rusin, Rumun in Italijan. Nemške stranke se s tem odsekom ne morejo prav sprijazniti, ker imajo v njem samo 4 zastopnike; zato skušajo razpravo o tem vprašanju v odseku zavleči. Čehi so glede na nameravano preureditev ustave sklenili, da se morajo, preden zavzamejo stališče, posvetovati z merodajnimi činitelji v Pragi, zlasti s češkimi narodnim svetom. Jugoslovani postopajo sporazumno s Čehi in Rusini. V sredo, 11. julija, se je vršilo posvetovanje zastopnikov Čehov, Jugoslovancev, Rusinov in tirolskih Italijanov, na katerem se je doseglo soglasje nazorov v vseh aktualnih vprašanjih. K predlogu za izvolitev pododseka v ustavnem odseku je govoril za nemške besede poslanec dr. Rybář. Rekel je: Gre za zgradbo v najvišjem pomenu, ne za kako krparijo. Hočemo temeljito revizijo, novo zgradbo. Okrožja pridejo nazadnje na vrsto. Pred leti bi nas kaj takega zadovoljilo, danes nam to več ne zadošča. Ne ustavimo se niti pred deželnimi mejami, niti pred dualizmom. Na jugu nimamo pietete do takozvanih zgodovinsko-političnih individualitet, provincialnega patriotizma ne poznamo. Naše deželne meje so se preminjale tudi po večkrat vsako stoletje. Drugačna pa je reč s starodavnimi državnimi tvorbami, kakor je češko kraljestvo ali Tirolsko, ki se ponašajo s staroslavno vgodovino. Dežele naj se le razdele, ali pri tem naj se ozira na etnografske meje, ter deli zložijo po svojem narodnostnem značaju. Nemci pravijo, da bi bilo to razdrtje države. Nasprotno je res: to pomenja le zložitev tega, kar tiče skupaj, ter spojitve vsega v eno veliko celoto. Temeljita revizija ustave bi bila potrebna še iz dveh razlogov.

Stališče Bosne in Hercegovine še do danes ni dovolj jasno. Parlament do danes še ni vzel na vednost aneksije Hercegovine Bosne. Tu imamo triazem. Bosanci niso državljani, marveč le deželani. Ako ne uredimo teh razmer, ostane Bosna nevarna točka Evrope. Z iztrebljenjem in uničenjem prebivalstva ne rešimo bosanskega problema.

čepi na visoki skali razgledni stolp, ki že od daleč pozdravlja tučca. Ljubko mestee kaže še mnogo grobih pokončanj iz časa rumunske invazije.

Drugo jutro sem se odpeljal po romantični soteski na strašno razdejani Predeal in potem po dolini Prahove daleč v sovražni svet. . .

Sedmograško je ostalo za mano. Lepo spomine sem odnesel s sabo. Še gori na Predealu sem se domislil očeta in Šetine. Imela sta „prav“! —

To in ono izza preteklih dni.

XVI.

Pred nekaj leti je umrl v Trstu dober znanec moj, učitelj na tamošnji državni nemški ljudski šoli, tovariš Teodor Čampa. Mož le-ta je mnogo potoval. Hranim od trtega lepo zbirko pokrajinskih razglednic iz Nemčije, Italije, Švice, Švedskega in drugod. Ob velikih počitnicah je tudi rad zahajal na štajersko, posebno v Celje, kjer sva se večkrat sešla. — Rajni Čampa se je intenzivno bavil z nabiranjem pisemskih znamk ter je bil tozadevno v stiku z najznamenitejšimi filatelisti raznih dežel. Ko sem ga zadnjo pot posetil v

Drug razlog za korenito premembo ustave tiči v — dualizmu, ki ga moramo smatrati za največjo nesrečo monarhije. V vsej zgodovini ni bila narejena večja hiba kakor leta 1877. Iz enotne monarhije sta nastali dve državi, ki sta dobili zadnji čas svoj izraz v različnih grbih. Kljub geslu „inseparabiliter ac indivisibiliter“, ki ga nosi ta grb, smo od dne do dne bolj — separirani in dividirani. Zato pogrešamo v tej monarhiji enotno državno volje: imamo ogrsko državno voljo in — morda avstrijsko državno voljo, ne pa enotne volje celotne monarhije, kakor je to na Nemškem. Delegacije nam to jasno kažejo. In ako pravi Tisza, da se je dualizem obnesel, tedaj moram reči, da se je res obnesel, toda le za Madžare.

Zato moramo rušiti temelje dualizma. Želimo pač, da bodi Avstrija silnejša. To se pa zgodi le po tem potu, kakoršen Vam mi nakazujemo. Ako se to ne posreči, potem se narodnostni boji razvnamejo tem hujše in potem se ne bote smeli čuditi, ako se prijavljajo glasovi, da pride rešitev — od zunaj. Mi tega ne želimo, pričakujemo pa, da pride rešitev iz te države, kar bo pač odvisno od preudarnosti in treznosti, s katero naj se motrijo naše načelne narodnostne zahteve.

Je to svoboda?

„Že pred vojsko se je uganjala s frazo o „tlačeni narodih“ frivolna igra“ (Poslanec Marekhl v zborniku 13. junija 1917.)

Iz Celovca nam pišejo: Zakoni so že dobri, samo da bi se oblasti tudi po njih ravnale! Te besede so bile v slovenski domovini takorekoč od nekdanj na dnevnem redu, zlasti še na Koroškem. Po državnem temeljnem zakonu so v državi vse narodnosti enakopravne, v šoli, v uradu, v javnem življenju; vse narodnosti imajo neprekršljivo pravico, varovati in negovati svojo narodnost in svoj jezik. Tako slovesno naznanja člen 19. državnega temeljnega zakona z dne 21. decembra 1867 drž. zak. 142. Toda kdo se je pri nas v praksi za ta neprekršljivi zakon zmenil? Kaj bomo govorili potem šele o drugih „prekršljivih“ zakonih, naredbah itd. Na Koroškem se glede Slovencev sploh ne more vprašati, katerih pravic da nimajo, ampak katere pravice da sploh imajo, ki bi odgovarjale členu 19?

Najmanj, kar more in sme vsak narod zahtevati, je, da ga puste živeti, da se mu siloma ne jemlje jezik, vera, njegov narodni značaj. Narod pa, ki se mu ne da niti najmanjša podlaga za samostojno narodno življenje, pač sme po vsej pravici reči, da je tlačeni, in če bi to milijonkrat ponovil, to ni fraza, prazna beseda, ampak tem bridkejša resnica.

Na Koroškem v celi deželi ne poznamo niti ene javne oblasti, ki bi na slovenske vloge odgovarjala slovensko, povečini slovenskih vlog niti sprejemajo ne. Na Koroškem ni več mogoč boj zoper uvedbo nemškega državnega jezika, ker je na celi črti izveden, ne samo na znotraj, ampak celo na zunaj.

Na Koroškem Slovenci nimamo slovenskih šol. V pravem pomenu besede slovenskih šol tudi nikdar nismo zahtevali, ampak le šole s slovenskim učnim jezikom. Saj tudi šoli v Št. Rupertu in Št. Jakobu v Rožu, ki smo ju iz privatnih sredstev sami zgradili, nista čisto slovenski. V njih se poučuje tudi nemščina in še toliko, da jo otroci, ko izstopijo iz šole, več ali manj obvladajo. Utraktivistične šole pri nas so le

po imenu utraktivistične, ne vse, pač pa večina, ker se v nekaterih utraktivističnih šolah ne nauče niti pisati niti brati slovensko. Le kjer je slovenski živelj zelo krepak in samostojen, tam so šole v resnici utraktivistične. Namen in cilj utraktivističnih šol na Koroškem namreč ni ta, da bi se otroci naučili tudi nemški, ampak da se ne naučijo slovensko brati in pisati, kaj še-le slovensko čitati. Koliko slovenskih koroških vojakov je, ki ne znajo svojcem pisati v svojem materinem jeziku.

Kako pa si naj v deželi pomagamo? Volilni okraji za državni zbor so tako razdeljeni, da je majhen del slovenskega ozemlja priklapljen večjemu delu Nemcev, ki nas pri volitvah majorizirajo. Celo edini takozvani slovenski volilni okraj je tako sestavljen, da ostane ves čas bojni mandat, ker so pritegnjena vanj mesta in največ industrijskih krajev na Koroškem. Enako so sestavljeni volilni okraji za deželni zbor, da je mogoče Slovincem le v dveh okrajih prodreti.

Uradništva slovenskega nimamo pravzaprav nobenega. Par nižjih uradnikov, to je vse, pa še ti se ne smejo nikjer pokazati Slovence. Deželnega odbornika nimamo nobenega, pri vseh deželnih gospodarskih akcijah smo ali privesek, ki ničesar ne pomeni, ali pa sploh nobenega zastopnika nimamo, nimamo nobene slovenske gospodarske šole.

Vprašamo lahko: Kaj pa sploh imamo, kar bi imeli od vlade ali dežele? Ničesar!

Vprašamo: Se more tak narod imenovati svoboden? Je potem beseda o tlačeni narodih v monarhiji še fraza?

Srednje šole.

Pod tem zaglavjem piše mariborska „Straž“: Bridko se stori človeku, če pomisli, koliko naših dijakov je moralo zapustiti študije in zamenjati knjige s puško. Večina tistih, ki so prekinili v nižjih ali srednjih razredih učenje, ga pač ne bo mogla nadaljevati po vojni.

Na drugi strani pa kmetje ne pošiljajo otrok v srednje šole, ker jih potrebujejo doma ali pa nimajo sredstev. Mnogokrat dečki tudi niso pripravljeni dovolj, ker je zaradi sedanjih razmer pouk v ljudski šoli pomanjkljiv. Posledica tega pa je, da bomo sčasoma bridko občutili pomankanje inteligence na vseh poljih. Novi čas in nove razmere pa bodo zahtevale mnogo bistrih glav.

Zato bi storili učitelji, učiteljice in duhovniki izredno zaslužno narodno delo, če bi navzlic preobremenitvi z drugimi posli skušali pripravljati nadarjene dečke za izpit v srednje šole. Če pa ponekod učiteljstvo nima časa, naj pritegne za ta hvaležni posel boljše dijake in jim zazuamuje nadarjene fante, ki jih bodo mladi učenjaki gotovo z veliko vnemo in z dobrim uspehom pripravljali za izpit.

Zahteve itak niso pretirane in v sedanjih razmerah se gotovo še bolj znižajo. Pameten srednješolski učitelj se bo gotovo vse leto oziral na dejstvo, da so učenci brez lastne krivde slabo pripravljeni in dai mora on to izpolniti, česar se v ljudski šoli zaradi danih razmer niso mogli učiti. Ozirati se bo moral pač tudi na razmere, v katerih bodo dečki v mestu živeli. Brez velikega truda in veselja do dela se seveda to ne bo moglo izvršiti, in blagor narod u in mladini, če ima srednja šola precej takih učiteljev.

„Nahst Du dem Quell hier auf freudlichen Wegen,
Ström' er erquickungsvoll, rausch' er Dir Segen.“

Ta stih je Čampi posebno ugajal ter je tuhtal, vedno kako bi ga prevedel na slovenski jezik.

Mine par let. . .

Kar dobim od Čampe nenadoma list. V tem listu mi javi, da napisa na Seidlovem vodnjaku ni pozabil ter da ga je vendarle slovensko pogodil.

Evo ga:

„Ko bližaj virčku se temu ob potih prijaznih:
Okrepčujoč Te pozdravlja, žuboreč blagoslavlja.“

In ne dolgo potem dobim vest o smrti njegovi. . . Preden je zapustil dolino solz, prevar in trpljenja, je mislil še na žuboreč studenček, kjer je svoje dni — polno zdravja in veselih nad — tako rad srebal okrepčujoč hlad. . . Blag Ti spomin, Dorče moj dragi!

Priporoča se Vam vdani

Slamoštev.